

Cumhuriyetçilik Düşüncesinde Özgün Bir Yaklaşım: Philip Pettit ve Tahakkümsüzlük Olarak Özgürlük

An Original Approach in Republicanism Thought: Philip Pettit and Freedom as Non-Domination

Veysel ERGÜÇ^(*)

Özet

Cumhuriyetçilik düşüncesinin üzerine eğildiği önemli kavramlardan biri özgürlüktür. Cumhuriyetçilik düşüncesinde özgürlük, Antik Yunan döneminde katılıma, Roma döneminde ise hukuka dayandırılmıştır. Modern dönemde yaşayan cumhuriyetçi düşünürler ise, negatif özgürlük ve katılım arasında bir denge kurmaya çalışmışlardır. Çağdaş bir cumhuriyetçi olan Philip Pettit de bu dengeye özgün bir bakışla katkıda bulunmaya çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Cumhuriyetçilik, Klâsik ve çağdaş cumhuriyetçilik, Özgürlük, Philip Pettit, Tahakkümsüzlük olarak özgürlük.*

Abstract

An important notion for republicanism thought is freedom. The freedom notion in republicanism thought was based on participation during Ancient Greek then it was based on law during Ancient Rome. The republican philosophers during modernity tried to set a balance between negative freedom and participation. Philip Pettit, who is a contemporary republican, tried to contribute to this balance from an original perspective.

Keywords: *Republicanism, Classical and contemporary republicanism, Freedom, Philip Pettit, Freedom as non-domination*

^(*) Muş Alparslan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Araştırma Görevlisi, E-posta: v.erguc@alparslan.edu.tr

Giriş

Siyaset felsefesi içinde cumhuriyetçilik düşüncesinin önemli bir yeri olmuştur. Bunun bir nedeni, cumhuriyetçiliğin antik dönemden bugüne kadar gelen bir düşünce olmasıdır. Bu anlamda cumhuriyetçiliğin köklü bir düşünce olduğunu söylemek mümkündür. Bu önemli oluşun ikinci bir nedeni ise; özgürlük, yurttaşlık, kamusal alan, yönetim gibi kavramlar konusunda cumhuriyetçi düşünürlerin geliştirdikleri görüşlerin siyaset kuramı ve ideolojisindeki kimi felsefe ve akımlara sirayet etmesidir.

Cumhuriyetçilik düşüncesi, dönemsel şartlara göre bazı değişimlere uğramıştır. İlk olarak Antik Yunan'da beliren ve politikayı öne çıkaran cumhuriyetçilik, Roma döneminde hukuka önem vermiştir. Modern dönemde de var olan cumhuriyetçilik, bu dönem koşullarına göre yeniden şekillenmiştir. Bu dönemde bireysel özgürlük ve siyasal ya da kamusal alanı mecz eden, birey özgürlüğünün salt negatif değil pozitif özgürlükte de olduğunu düşünen düşünürler ortaya çıkmıştır.¹

Cumhuriyetçilik düşüncesi üzerine odaklanacak bu çalışmanın sorunsalı, cumhuriyetçiliğin/cumhuriyetçilerin özgürlüğe yaklaşımı/yaklaşımları olacaktır. Bu sorunsal, klâsik ve çağdaş cumhuriyetçilik özelinde irdelenecektir. Bu sayede yukarıda da bahsedildiği gibi cumhuriyetçilik düşüncesinin geçirdiği değişimlerin özgürlüğe yaklaşım üzerindeki yansımaları ortaya konulacaktır. Bununla birlikte yukarıda bahsedildiği gibi klâsik ve çağdaş cumhuriyetçi olarak tanımlanabilecek düşünürler arasında bile özgürlük konusunda bir mutabakat bulunmadığı da görülecektir. Sorunsal bağlamında ilerlerken ilk olarak cumhuriyetçiliğin tanımı yapılacaktır. Ardından, klâsik cumhuriyetçilerin özgürlüğe yaklaşımları irdelenecektir. Bu irdeleme Antik Yunan, Roma, Machiavelli ve Rousseau özelinde yapılacaktır. Klâsik cumhuriyetçiliğin Antik Yunan yorumunun

¹ Cumhuriyetçilik kavramının tarihsel gelişimi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Efe Baştürk, "Siyaset Felsefesinde Klâsik ve Çağdaş Cumhuriyetçilik: Eleştirel Bir Karşılaştırma", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2011.

özgürlüğü yurttaşlık üzerinden tanımladığından, yurttaşlığı da salt kamusal alana katılım temeline oturttuğundan, Roma tarafının ise insanı hukuki bir varlık olarak tanımladığından bahsedilecektir. Ardından Machiavelli'nin seküler bir cumhuriyet tasarladığı belirtilecektir. Bu başlık altında son olarak Rousseau'nun *genel iradeye* dayalı cumhuriyet modelinden bahsedilecektir. Klâsik cumhuriyetçiliğin incelenmesiyle bu geleneğin içinde özgürlüğe yaklaşım konusunda farklılıkların oluşabileceği görülecektir. Çalışmanın üçüncü başlığı çağdaş cumhuriyetçilere ayrılacaktır. Bu başlıkta Hannah Arendt ve Charles Taylor gibi çağdaş cumhuriyetçilerin özgürlüğü katılımı ilişkilendirdiklerinden bahsedilecektir. Buna karşılık Quentin Skinner'in ise özgürlüğü politik bir hak olarak gördüğü, liberal negatif özgürlük ve Aristocu bakışı yeniden yorumlamaya çalıştığından söz edilecektir. Skinner'in pozitif özgürlük ve negatif (liberal) özgürlük arasındaki dengeyi *müdahalesizlik olarak özgürlük* kavramı ile bulma çabasında olduğu belirtilecektir. Bu noktada ve son olarak çağdaş cumhuriyetçi olarak tanımlanabilecek Philip Pettit'in, *tahakkümsüzlük olarak özgürlük* kavramıyla cumhuriyetçiliğin özgürlüğe bakışında alternatif bir yaklaşım getirdiği, bu özelliğiyle cumhuriyetçiler içinde özgün olan bir düşünür olduğu iddia edilecektir. Bu anlatılanlar ışığında çalışmanın sorunsalına ilişkin olarak, cumhuriyetçilik düşüncesinin devlet-toplum, birey-toplum ve birey-devlet arasındaki ilişkiye odaklandığı, bu anlamda özgürlüğü bu çerçeveden yorumladığı, özgürlüğe yaklaşımında çok farklı bakış açılarını içerdiği argümanı üretilecektir. Özgürlüğe yaklaşım hususunda cumhuriyetçiliğin çağdaş yorumlarıyla birlikte bireysel özgürlüğün de önem kazandığı, kamusal ve bireysel özgürlük arasında bir denge oturtulmaya çalışıldığı belirtilecektir. Bu noktada Philip Pettit'in de çağdaş bir cumhuriyetçi olarak bu dengeye özgün bir biçimde katkıda bulunduğu fikri, çalışmanın ürettiği ikinci argüman olacaktır.

Cumhuriyetçilik Nedir?

Cumhuriyet, en temel anlamıyla siyasal iktidarın meşruiyetinin halktan kaynaklandığı bir yönetim biçimini ifade etmektedir. Siyasal bir pozisyon belirten cumhuriyetçilik ise, bu meşruiyetin içini birey ve toplumun

Veysel ERGÜÇ

kendini yönetmesi ve bireylerin yaşadıkları toplumda sorumlu ve özgür yurttaş olmaları ile dolduran bir düşünceyi ifade etmektedir. Bu bağlamda cumhuriyetçilik düşüncesi, özgür yurttaş olmanın öncelini sorumlu olmaya hasretmekte, sorumlu yurttaşlığı ise kamusal işlere katılıma bağlamaktadır. Cumhuriyetçilik düşüncesinde, özgürlüğün katılım ile gerçekleşeceği ve yine katılım sayesinde despotizmin, tiranlığın ya da diktatörlüğün önlenebileceği savunulmaktadır.² Cumhuriyetçiliğe göre birey ve toplumun özgür biçimde yaşamasının en önemli koşulu, dış güçlerin baskısına maruz kalmamak bu anlamda bağımsız olmaktır.³ Machiavelli'ye göre bunun sebebi, cumhuriyetçi düşüncede bireysel özgürlüğün toplumsal boyutla ilişkilenesidir.⁴ Bu anlamda cumhuriyetçiliğe göre ancak bağımsız bir toplumda birey; sorumlu, özgür ve yurttaş olabilmekte, içinde yaşadığı topluma aidiyet duyabilmektedir.⁵ Machiavelli'nin bu düşüncesinden yola çıkıldığında cumhuriyetin, kamusal alanı içinde barındıran bir aidiyet konusu olduğunu düşünmek mümkündür.⁶

Bireylerin toplum içinde yaşayarak özgür olabileceklerini savunan cumhuriyetçilik; yurttaşlık, erdem ve özgürlüğü birbirleriyle ilişkilendirir. Cumhuriyetçiliğe göre yurttaşlık, *toplumsallaşmayı* içinde barındıran bir kavramdır. Bu bağlamda cumhuriyetçiliğe göre yurttaşlığın önemli bir tanımı, toplumsallaşma eğiliminde olan insanın diğer insanlarla birlikte yaşamasıdır.⁷ Cumhuriyetçilik içindeki yurttaşlık kavramının ikinci tanımı ise, insanın toplumsal ve siyasal konularla ilgili olarak belirleyici bir güce sahip olmasıdır. Yurttaşın bu gücünü kullanmasının yegâne yolu katılımıdır.

2 Margaret Canovan, "Republicanism", in The Blackwell Encyclopedia of Political Thought, edited by David Miller, (Oxford: Blackwell Publishers 1987), p. 433.

3 Quentin Skinner, "Republican Ideal of Political Liberty", in Machiavelli and Republicanism, edited by Gisela Bock, Quentin Skinner and Maurizio Viroli, (Cambridge: Cambridge University Press 1991), p. 301.

4 Niccolo Machiavelli, *Söylevler*, çev. Alev Tolga, (İstanbul: Say Yayınları 2009), s. 224.

5 Alan Patten, "The Republican Critique of Liberalism", British Journal of Political Science, 1996, Vol: 26, No:1, 25-44, p. 28.

6 Nuran Erol Işık, "Ortak Bağ"ın Tesisi İçin Eleştirel Cumhuriyet", Doğu Batı, 2008-09, Sayı: 47, 83-103, s.85.

7 Efe Baştürk, 2011, *a.g.e.*, s. 11.

geçmektedir. Söz konusu yurttaşlık statüsü, siyasal topluma aktif katılımı ifade etmesi bakımından hukuki ve siyasi bir anlam taşımaktadır.⁸ Yurttaşlığı evrensel bir hak olarak tanımlayan cumhuriyetçilik düşüncesi, bireyin yurttaş olabilmesi için evvela bir aidiyet hissetmesi gerektiğine inanır.⁹ Yurttaşlık ve aidiyet arasında ontolojik bir bağ kuran cumhuriyetçi felsefe, bireyin içinde yaşadığı topluma aidiyet duyduğunda kamusal alana katılım yapacağı, yurttaşlığın da bu durumu garanti altına alacak bir hukuki-siyasi mekanizma oluşturduğunu belirtir.¹⁰

Cumhuriyetçi felsefe, yurttaşlığı erdem ile de ilişkilendirir. Bu bağlamda cumhuriyetçi felsefe için yurttaş olmanın şartlarından biri de erdemli olmaktır. Bu anlamda cumhuriyetçilik; yurttaşın, yaşadığı toplum için hizmet ettiğinde erdemli davranmış olduğunu belirtir. Aynı zamanda cumhuriyetçi felsefe için yurttaş, toplumunun ilkelerini koruduğu ve geliştirdiğinde de erdemli davranmış olur.¹¹

Cumhuriyetçilik düşüncesinin yurttaşlık ve erdemi birlikte değerlendirmesinin vardığı nihaî durak, özgürlük kavramıdır. Bu anlamda cumhuriyetçi felsefe, ancak yurttaşlık ve erdemin sağlandığı yerde özgürlüğün de sağlanabileceğini düşünmektedir. Biraz daha net bir ifadeyle cumhuriyetçilik düşüncesi, kamusal alana katılım yapan erdemli yurttaşların özgür olabileceğini ifade etmektedir. Cumhuriyetçilik düşüncesinin bu tarz bir ifade geliştirmesinin nedeni, bireyin ancak ve ancak kamusal alana katılım ile özgürleşebileceğine inanmasıdır. Bu anlamda cumhuriyetçi felsefe için kamusal alandan uzak kalan birey hem erdemden hem de özgürlükten mahrum kalmış olacaktır. Cumhuriyetçiliğin bu özgürlük okumasına bakıldığında onun toplulukçuluk içinden konuştuğu

8 Christopher Pierson, *Modern Devlet*, çev. Dilek Hattatoğlu, (İstanbul: Çiviyazıları 2000), s. 52.

9 Rona Aybay, "İnsan Hakları Açısından 'Vatandaşlık' (Uyruklu)", İnsan Hakları içinde, der. Korkut Tankuter, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları 2000), s. 179-182.

10 Christopher Pierson, *a.g.e.*, s. 52.

11 Will Kymlicka, and Wayne Norman, "Return of the Citizen: A Survey of Recent Work on Citizenship Theory", *Ethics*, Vol: 104, No: 2, January 1994, 352-381, p. 353.

Veysel ERGÜÇ

akla gelebilir. Ancak cumhuriyetçi felsefenin toplulukçuluktan farkı vardır. Cumhuriyetçiliğin tahayyül ettiği kamusal hayatın tüm yurttaşlara eşit yurttaşlık vaat etmesi, cumhuriyetçiliği toplulukçuluktan ayıran en önemli farktır. Böylece cumhuriyetçi felsefe, toplulukçuluktan farklı olarak kamusal alan içinde faaliyet gösteren tüm yurttaşlara eşitlik ve özgürlüğü aynı anda sağlamaktadır.¹²

Görüldüğü üzere cumhuriyetçilik düşüncesinde özgürlük, yurttaş olma koşuluna bağlanmakta yurttaş olmak ise kamusal alanda katılım yapmak üzerine oturtulmaktadır. Cumhuriyetçi düşünce için katılımın yanı sıra sorumlu yurttaşlık da önem arz etmektedir. Bu anlamda cumhuriyetçi düşünce için özgür yurttaş, kamusal alana katılan ve bunun sorumluluğunu üstlenen kişi olmaktadır.¹³ Burada cumhuriyetçi felsefenin açığa çıkan önemli bir eksikliği, kamusal alana dâhil olmayanların durumlarına, özgürlüklerine ilişkin bir düşünce geliştirmemiş olmasıdır. Bu anlamda cumhuriyetçi düşüncenin bireyi mutlak surette bir kamusalılık, bir diğer anlamıyla *res publica* boyutuyla gördüğünü düşünmenin hiçbir sakıncası yoktur. Cumhuriyetçi düşünce için kamusal alana katılım yapmayan bir bireyin özgür olabilmesi mümkün değildir. Zira cumhuriyetçiliğe göre birey, kendi özgürlüğü için kamusal alana katılmalı, burada çalışmalı, sorumluluk almalıdır.

Kamusallığa değer veren cumhuriyetin siyasete ya da siyasal olana bakışı da yine kamusal perspektifi içindedir. Şöyle ki, cumhuriyetçi düşüncede siyaset, kamusal alanda bir arada olmaya ilişkin bir farkındalığı ifade etmektedir. Cumhuriyetçi düşünce için siyaset, bir arada olan herkesi kapsama amacındadır.¹⁴ Çağdaş cumhuriyetçilerin bu siyaset düşüncesine

12 Cumhuriyetçiliğin önemli isimlerinden biri olan Hannah Arendt, eylem alanı olarak tanımladığı kamusal alanda eşit ve özgür yurttaşlığın aynı anda sağlandığını belirtir. Eylem temelinde gelişen, eşitlik ve özgürlüğün yapısal olduğu kamusal alan modelinin cumhuriyet olduğunu düşünmek mümkündür. Bkz. Hannah Arendt, *Critics of Republic*, (New York: Harcourt Brace 1972).

13 David Held, "Cumhuriyetçilik: Özgürlük, Öz-Yönetim ve Aktif Yurttaş", çev. Hande Peker ve Hayrullah Doğan, *Cogito*, 1998, Sayı: 15, 27-67, s. 37.

14 Efe Baştürk, 2011, *a.g.e.*, s. 19.

öz-yönetimi katmasıyla cumhuriyetçiliğin siyasete bakışı şu şekilde olmaktadır:¹⁵ “*Yönetim, halkın kendisi tarafından idare edilecek olan kamusal bir mesele(dir).*”¹⁶ Görüldüğü üzere çağdaş cumhuriyetçilerin yorumları neticesinde cumhuriyetçilik bir taraftan kamusal anlamına gelirken diğer yandan bireysel özgürlüğü de amaçlayan öz-yönetimci bir çizgiyi ifade etmektedir. Bu anlamda cumhuriyetçi felsefe, kamusal ve bireysel özgürlükler arasında bir bütünlük olduğuna inanmakta, bireysel özgürlüklerin sorunsuz biçimde yaşanabilmesi için kamusal özgürlüğün de gerekli olduğunu düşünmektedir.¹⁷ Bu düşüncenin net biçimde görüldüğü cumhuriyetçilerden biri olan Charles Taylor, bireysel hak ve özgürlüklerin siyasal katılım yoluyla kazanılabileceğini düşünmektedir.¹⁸ Anlatılanlardan da görüldüğü üzere, cumhuriyetçiliğin her iki kutup arasında bir denge tutturmaya çalıştığını iddia etmek mümkündür.

Bu başlığı sonlandırmadan önce, cumhuriyetçiliğin demokrasi ile olan ilişkisine de değinmek gerekir. Demokrasinin salt liberal özgürlük temeline oturtulmasını eleştiren cumhuriyetçi felsefe, buna alternatif olarak yukarıda da bahsedildiği gibi kamusal alan kavramını öne sürer. Bu anlamda cumhuriyetçi felsefe yukarıda da anlatıldığı üzere, kamusal alanda eylem gerçekleştirmede herkesin eşit olduğunu, eylem yapan herkesin özgür olduğunu, burada bireysel özgürlüğün de yaşanabileceğini ve bu şekilde demokrasinin gerçekleşeceğini belirtmektedir. Buradan yola çıkıldığında

15 Öz-yönetim fikrinin cumhuriyetçilik düşüncesi içinde olduğunu iddia eden Sandel’e göre, kavramın temellendiği yer klâsik cumhuriyetçilik olmuştur. Bkz. Michael. J Sandel, *Democracy’s Discontent: America in Search of a Public Philosophy*, (Cambridge: Harvard University Press 1996), p. 5-7. Ayrıca çalışmanın ilerleyen kısmında görüleceği üzere, Quentin Skinner da özgürlük ve öz-yönetim arasında bir bağ kurmaya çalışmıştır.

16 Richard Dagger, “Communitarianism and Republicanism”, in *Handbook of Political Theory*, edited by G. F. Gaus and Chandran Kukathas, (London: Sage Publications 2004), p. 168.

17 Cumhuriyetçi felsefenin bireysel özgürlük ve kamusal alan arasında kurduğu bu bağlantı, liberalizmin özgürlüğe salt birey eksenli yaklaşmasına karşı gösterdiği tepkiden kaynaklanmaktadır. Bu anlamda cumhuriyetçi felsefenin Richard Dagger gibi bazı savunucuları, liberalizmin bireysel özgürlükçülüğünün eyleme dayalı bir kamusal alan içinde yaşanabileceğini düşünmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Richard Dagger, *Civic Virtues: Rights, Citizenship and Republican Liberalism*, (New York: Oxford University Press 1997).

18 Charles Taylor, *Philosophical Arguments*, (Cambridge, MA: Harvard University Press 1995), p. 208.

cumhuriyetçiliğin katılımcı ve sorumlu yurttaşlardan müteşekkil bir demokratik rejim düşündüğü görülmektedir.

Klâsik Cumhuriyetçilik

Klâsik cumhuriyetçilik, tarihsel ve düşünsel düzeyde iki aşamalı bir çizgi takip etmiştir. Bunlardan ilki, Antik Yunan'da Polis adıyla bilinen şehir devletleridir. Bu yönetim yapılarında yurttaş olmanın en önemli koşulu, kamusal alanda katılım yapmaktır. Bu anlamda Antik Yunan cumhuriyetçiliği için önemli olan şey, Aristoteles'in tabiriyle insanın *zoon politikon* yani politik bir hayvan olmasıdır. Bu bağlamda Antik Yunan cumhuriyetçiliğinde insanın politik oluşu, onun toplum için yaşamasına, çalışmasına ve kamusal olmasına denk düşmektedir. Bu anlatılanların ışığında Antik Yunan'da res publicanın, kamusal alana katılım üzerinden şekillendiği düşünülebilir.¹⁹

Klâsik cumhuriyetçiliğin ikinci aşaması ise Roma cumhuriyetçiliğidir. Roma cumhuriyetçiliği döneminde res publica, hukuki bağlamda temellenmiştir. Bu dönemde yurttaşlık, katılımı elde edilebilecek statüden ziyade bir hak olarak görülmüştür.²⁰ Antik Yunan döneminde politik olarak tanımlanan insan, Roma döneminde hukuki bir varlığa dönüşmüştür.

Antik Yunan cumhuriyetçiliğinin öne çıkan en önemli ismi, Aristoteles'tir. Bireylerin iyi ve erdemli bir biçimde yaşamasını ilke edinmiş olan düşünür, bunun ancak siyasal bir toplumda olabileceğine kanaat getirmiştir. Ona göre politika, ahlaki ilkelerin yerleşmesi için zorunlu olan bir olgudur ve insanlar, siyasal toplum içerisinde kendileri için gerekli olan ahlaki ilkeleri

19 *Res publica* kavramı, cumhuriyetçi felsefede devlet ve toplumun olduğu bir düzeni anlatmaktadır. Bu anlamda res publica kavramıyla şekillenmiş cumhuriyetçi felsefede esas olan, kamusal alandır. Burada kamusal alandan anlaşılması gereken, devlet ve toplum arasındaki ilişkidir. Res publica kavramı, özel alan karşısında kamusal alanı öncelemektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Serge Audier, *Cumhuriyet Kuramları*, çev. İ. Yerguz, (İstanbul: İletişim 2006).

20 Claude Nicolet, *The World of the Citizen in Republican Rome*, (Berkeley & Los Angeles: University of California 1980), pp. 18-20.

politika ile edinebilirler.²¹ Politikanın siyasal toplum içinde var olabileceğini düşünen Aristoteles'e göre siyasal toplum ise, insanı özgürleştiren bir yapıdır ki özgürleşen insan da siyasal toplum sayesinde kendi *doğasına uygun* bir biçim alır. Aristoteles, siyasal topluma önem vermesinin nedenini insanın eksik oluşuna, tek başına kendi amaçlarını gerçekleştiremeyeceğine bağlamaktadır. Ona göre sınırlı olan insan, siyasal topluma katılarak, onu koruyup yücelterek kendi sınırlılığından kurtulacak ve özgürleşecektir.²²

Roma cumhuriyetçiliğinin en önemli ismi ise Cicero'dur. Francis William Coker, Cicero'nun Antik Yunan düşüncesini somuta indirgediğini belirtir.²³ Iseult Honohan ise, Cicero'nun bu somutlaştırmayı hukuki sistem ile yurttaşlık arasındaki bağın tesisi ile gerçekleştirdiğini belirtir.²⁴ Coker ve Honohan'ın düşünceleri dikkate alındığında, Cicero'nun insanın politik yanından öte hukuki yanına odaklandığı fikrine varılabilir. Cicero insanın hukuki tarafına odaklandığında, özgürlük ve erdem in elde edilme yollarından birinin hukuk olacağına inanmaktadır. Bu anlamda düşünürün göre, hukuki düzenlemeler ile bireyin özgürlüğü garanti altına alınmakta, bununla yaşamın tümüne tesir edilmektedir.²⁵ Görüldüğü üzere, Cicero'nun fikirleri ile *res publica* ya da cumhuriyetin politik olandan hukuki olana dönüşümü gerçekleşmiş, bu anlamda cumhuriyetin yurttaşlığı hukuki bir hak haline gelmiştir. Hukuk temelinde yurttaşlık ve özgürlüğe yaklaşan Cicero, Antik Yunan düşüncesinin aksine toplumun *doğal bir zorunluluk olmadığını* belirtmekte, ortak menfaatlerinin aynı olduğunu düşünen insanların hukuki ilkelere dayanarak kurdukları bir yapı olduğunu düşünmektedir.²⁶

Cicero'nun hukuka önem vermesi, onun kamusal katılımı gözden çıkardığı anlamına gelmemelidir. Zira düşünür için kamusal alana

21 Efe Baştürk, 2011, *a.g.e.*, s. 58.

22 Aristoteles, *Politika*, çev. Mete Tunçay, (İstanbul: Remzi 2010), ss. 8-10.

23 Francis W. Coker, *Readings in Political Philosophy*, (New York: The Macmillan Company 1961), p. 130.

24 Iseult Honohan, *Civic Republicanism*, (London & New York: Routledge 2002), p. 30.

25 Efe Baştürk, 2011, *a.g.e.*, 63.

26 *a.g.e.*

Veysel ERGÜÇ

katılım, kamunun çıkarını özel çıkarlara üstün tutma anlamına gelecek bu da erdemli bir davranışı teşkil edecektir. Ayrıca birey, kamusal alana katılım sayesinde aktif yurttaş olabilecek ve toplumsallaşabilecektir.²⁷ Cicero'nun bu düşünceleri ışığında Roma cumhuriyetçiliği için yurttaşlık ve özgürlüğün tek koşulunun kamusal alana katılım olmadığı, her ikisinin hukuktan doğan bir hak olduğu, ancak yine de kamusal katılımın önemli olduğunu düşünmek mümkündür.

Aristoteles ve Cicero ile birlikte klâsik cumhuriyetçiliğin serüveninde değinilmesi gereken düşünürlerden biri de Machiavelli'dir. Machiavelli'nin cumhuriyetçilik düşüncesindeki önemi, kamusal alanı seküler bir temele oturtma çabasından kaynaklanmaktadır. Bireylerin akıl yoluyla somut siyasal koşulları kavrayacağını, bu sayede yurttaşlık hakları ve özgürlükleri elde edeceğine inanan Machiavelli, dünyevilik ve cumhuriyet arasında kurmaya çalıştığı bağı bu şekilde tesis etmeyi arzular.²⁸ Cumhuriyetçiliğin tarihi gelişiminde Machiavelli'nin res publicayı dünyevi temellere oturtması, cumhuriyeti moderniteye uyarladığını açık biçimde ortaya koymaktadır. Ancak buradaki temel sorun, kamusal alanın sadece aklını kullanabilenlere açık olması, bu anlamda dar kapsamlı olmasıdır. Bu durum dikkate alındığında Machiavelli'nin bu düşüncesinin Antik Yunan cumhuriyetçiliğinin dışlayıcılığından pek de uzak olmadığı akla gelmektedir.

Klâsik cumhuriyetçilik bahsinde değinilecek son düşünür Rousseau'dur. Rousseau, kimsenin kimseye itaat etmediği ve herkesin kendi iradesini sergileyebildiği siyasal bir yapının peşindedir. Düşünür bu siyasal yapının insanlar arasında mümkün merteye eşitlik sağlayacağını, bu eşitliğin de kamusal katılımı mümkün olacağını belirtir.²⁹ Herkesin kendi iradesini ortaya koyabilmesinin yolunun genel iradeye tabiiyetten geçtiğini belirten

27 A.g.e., s. 64.

28 Marizio Viroli, "Machiavelli and the Republican Idea of Politics", in *Machiavelli and Republicanism*, edited by Gisela Bock, Quentin Skinner, Maurizio Viroli, (Cambridge: Cambridge University Press 1991), p. 156.

29 Robert Wokler, *Rousseau*, çev. Cemal Atilla, (İstanbul: Altın Kitaplar, 2003), s. 85.

Rousseau, bunun halk ile yönetimin iradesinin aynı potada eritilmesiyle mümkün olabileceğini belirtir. Düşünüre göre halkın iradesinin yönetimdeki temsili ancak bu şekilde sağlanabilecektir. Rousseau'ya göre genel irade, siyasal bir toplum içerisinde yaşayan herkesi içeren bir özgürlük tarifi yapar.³⁰ Yanı sıra düşünüre göre genel iradenin en önemli özelliği, karşılıklı sorumluluk ile kişisel hırsları dizginlemesi ve bireyler arası eşitsizliği ve bu eşitsizlikten kaynaklanan sorunları işbirliği temelinde yeniden düzenlemesidir.³¹ Genel iradeye tabi olmakla erişilebilecek özgürlük tarifi, akla totaliteryanizmin içine düşüldüğü fikrini getirebilir. Ancak, durum tam olarak böyle değildir. Bunun birinci nedeni, bizzat Rousseau'nun keyfi yönetimler karşısında bireyi savunmasıdır. İkinci nedeni ise, Rousseau'nun genel irade içinde birey irade ve özgürlüklerine önem vermesidir. Bu anlamda düşünür için genel irade içindeki her bireyin özgürlüğü aynı derecede değerlidir. Rousseau bahsinde önemli olan, sorumlu, katılımcı ve özgür yurttaşlık gibi cumhuriyetçilik kavramlarının moderniteye uygun biçimde genel irade formu içinde yer almasıdır.

Çağdaş Cumhuriyetçilik

İkinci Dünya Savaşı döneminde Avrupa coğrafyasında sergilenen totaliteryanizm, zihinlerde liberal demokrasinin geleceği ile ilgili olarak kuşku uyandırdı. Savaş sonrasında bireylerin özgürlükleri için devletin alanının sınırlandırılması fikri gündeme girdi. Özgürlükle ilgili fikirlerin filizlendiği bu ortam, kamusal alanı da gündeme soktu. Bu ortamda özgürlüklere ve farklılıklara saygılı bir kamusal alan fikri yaygın biçimde kendine yer edindi.

Cumhuriyetçi felsefe, sözü edilen bu ortamda yeniden gündeme geldi. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemdeki cumhuriyetçilik düşüncesi,

30 Patrick Riley, "Rousseau's General Will: Freedom of a Particular Kind", in *Rousseau and Liberty*, edited by Robert Wokler, (New York: Manchester University Press 1988), p. 1.

31 Lawrence D. Cooper, *Rousseau: Nature and the Problem of the Good Life*, (Pennsylvania: Pennsylvania State University Press 1999), p. 20.

Veysel ERGÜÇ

savaş döneminin hoyratlıklarını dikkate alarak özgürlük ve farklılıkları içerecek biçimde yeniden formüle edildi. Bu kısmın başlığının adı olan çağdaş cumhuriyetçi yaklaşım, bu biçimde ortaya çıkmış oldu. Ancak, bahsi edilen yeniden formüle edilmenin klâsik ve çağdaş cumhuriyetçilik arasında bir kopuşu getirmediğini, dolayısıyla iki farklı cumhuriyetçilik yorumunun söz konusu olmadığını belirtmek gerekir. Bu bağlamda çağdaş cumhuriyetçiliğin yukarıda aktardığımız klâsik cumhuriyet yorumlarını güncele göre biçimlendirme arayışı olduğunu düşünmek mümkündür.³²

Çağdaş cumhuriyetçilik akımında liberal demokrasiyi sorunsallaştıran ve özgürlük, erdem ve politika gibi konuları yeniden değerlendiren çağdaş cumhuriyetçilerden biri Hannah Arendt'dir. Arendt'in özgürlük üzerine düşünmesi, modern liberal demokrasi eleştirisi ile başlar. Ona göre, modern toplum salt ekonomik çıkarlar üzerine inşa edilerek siyasal özgürlükler göz ardı edilmiştir.³³ Yine Arendt'e göre modern liberal demokrasi, siyasal alanda bireysel özgürlüğü garanti edecek kurumsal düzenlemelerden yoksundur. Bunun önemli bir nedeni, liberalizmin özgürlüğe bakışındaki önyargılardan kaynaklanmaktadır.³⁴ Arendt'e göre liberalizm, bir yandan devletin aşırı güçlenmesini önlemek isterken, öte yandan özgürlüğün ancak devasa bir devlet mekanizması ile korunacağını düşünmektedir.³⁵ Ancak Amerika Birleşik Devletleri'ndeki (ABD) *big government vs small government* tartışmaları dikkate alındığında, liberalizmin Arendt'in dediği gibi devasa bir devlet mekanizmasına ihtiyaç duymadığı gibi bir durum da ortaya çıkabilmektedir. Bu anlamda ABD'de devasa bir devlet yapısı anlamına gelebilecek olan *big government* kavramı ABD'de piyasa ve bireyin özgürlüğünün devlet tarafından kısıtlanması anlamına gelmekte bu yüzden de olumsuzlanmakta iken bu kavrama karşılık olarak sınırlı bir hükümet anlamında *small government* kavramı önerilmekte, bu şekilde

32 Efe Baştürk, 2011, *a.g.e.*, s. 86.

33 P. B. Hansen, *Hannah Arendt: Politics, History and Citizenship*, (California: Stanford University Press 1993), pp. 91-94.

34 Hannah Arendt, *Geçmişle Gelecek Arasında*, çev. Bahadır Sina Şener, (İstanbul: İletişim 2010), s. 134.

35 P. B. Hansen, *a.g.e.*, p. 56.

birey ve piyasanın özgürlüğünün tesis edilebileceği düşünülmektedir.³⁶ Bu noktayı belirttikten sonra çalışmanın özüne dönersek Arendt, liberalizmin özgürlük getirmemesinin ikinci nedeni olarak liberalizmin sınıfsız bir kitle toplumunu beraberinde getirdiğini, bu durumun da özgürlüğün teminatı olan kamusal alanı bitirerek totalitarizmin ortaya çıkışına vesile olmasını gösterir.³⁷ Bahsedilen bu nedenlerden dolayı Arendt, liberalizmin totalitarizme engel olamayacağını düşünmektedir. Arendt'in bu düşünceleri, liberal demokrasinin özgürlük konusunda bir paradoks içinde olduğunu açığa çıkarmaktadır.

Arendt'e göre modern liberal demokrasinin ekonomi üzerine temellenmesi, siyasal özgürlüklerle birlikte kamusal alanı da bitirmiş; böyle bir ortamda birey, ortak çıkar ve değerler gibi kavramlar etkisizleşmiş, bu durum da totalitarizmi doğurmuştur.³⁸

Arendt, bahsi edilen totalitarizmden çıkışın, ortak yaşam alanının bilinçlerde yeniden yer etmesi ve buna uygun biçimde insanların yeniden ortak paydalar etrafında bir iletişim dünyası kurmaları ile mümkün olacağını düşünmektedir. Arendt, insanların bireyselliklerinden kurtularak ve başkaları ile iletişim kurarak bir arada yaşama bilicine ulaştıklarında yurttaş haline geleceklerini düşünmektedir. Düşünüre göre böyle bir dünyayı mümkün kılan şey ise, *vita activanın* üçüncü kategorisi olan *eylem*dir. Arendt, böyle bir kamusal alanın Antik Yunan dönemindeki polislerde yaşandığını belirtir. Arendt'in *vita activa* temelinde inşa ettiği polis düzeni, modernitenin *yabancılaşan insan*na ve totalitarizme, felsefi bir karşı çıkıştır. Arendt'e göre polis en önemli tarafı, yurttaşların ortak bir yaşam alanında yer aldıklarının bilinci ile hareket etmeleri ve bu bilinci eylemlerinde göstererek, dünyayı yeniden anlamlandırmalarıdır. Bu düşünceden hareket eden Arendt'e göre polis, insanların bireysel hazları

36 Bahsi geçen her iki kavramla ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. Michael Lewis, "Big Government vs. Small Government – Which Is Ideal for the U.S.?", *Economic Policy*, t.y., Erişim Tarihi: 17 Eylül 2016, <http://www.moneycrashers.com/big-vs-small-government-ideal/>.

37 Hannah Arendt, *The Origins of Totalitarianism*, (New York: Schocken Books 2004) pp. 417-423.

38 Hannah Arendt, *İnsanlık Durumu*, çev. Bahadır Sina Şener, (İstanbul: İletişim 2009), ss. 358-68.

Veysel ERGÜÇ

ile toplumsal sorumlulukları arasında kurdukları bir dengenin ürünü olarak insanın *kamusal* kimliğini somutlaştıran bir düzendir.³⁹

Arendt'in totalitarizmden çıkış yolu olarak gördüğü kamusal alan, içinde eşitlik düşüncesini taşımaktadır. Bu bağlamda Arendt'e göre kamusal alan, doğuştan getirilen eşitsizliklerin sürdürüldüğü değil, yeni baştan ele alındığı ve herkesin ortak bir değer etrafında eşit olarak kabul edildiği bir düzenin adıdır.⁴⁰ Hannah Arendt'in, polisi, ideal kamusal alan olarak tanımlaması, onu ontolojik anlamda bir eşitlik mekânı olarak görmesini mümkün kılmaktadır. Arendt'e göre polis, toplumsal sorunlar karşısında bireylerin düşüncelerini dile getirmeleri sonucu yeniden şekillenmekteydi. Bu anlamda bireyler, sadece ortak bir yaşamı paylaşan varlıklar değil, aynı zamanda ortak yaşamları üzerinde ortak müzakere kuran paylaşımcıydı.⁴¹

Arendt'in düşüncesinde kamusal alan, bireylerin aktif olarak katılım yaptıkları, ancak bu sayede bireysel özgürlüğün olabileceği bir yerdir. Arendt, özgürlüğü kamusal katılıma bağlamasıyla net bir pozitif özgürlük savunucusudur zira özgürlüğün arzu etmek sonucunda gerçekleşemeyeceğini, onun kesinlikle bir eylem ile desteklenmesi gerektiğini ileri sürmekte ve bu düşüncesiyle cumhuriyetçiliği modern dönemde dile getirmektedir.⁴²

Çağdaş cumhuriyetçilik akımında öne çıkan ikinci düşünür, Charles Taylor'dur. Arendt gibi Taylor da düşüncesini Antik felsefe ile paralel şekilde kurmaktadır. Ancak, Taylor sadece metodolojik olarak antik felsefeden yararlanmaktadır. Söz gelimi Taylor, Arendt gibi çağdaş siyasal dünyanın epistemolojik temelini polise dayandırmamaktadır.⁴³ Siyasal toplum içindeki bireylerin kendilerini öz benlikleriyle ifade edebileceği bir yapıyı tasavvur eden Taylor, kuramının çıkış noktasını *evrensel insan*

39 *A.g.e.*, ss. 43-8.

40 Efe Baştürk, 2011, *a.g.e.*, s. 91.

41 Michael G. Gottsegen, *The Political Thought of Hannah Arendt*, (Albany: State University of New York Press 1994), p. 175.

42 Hannah Arendt, 2010, *a.g.e.*, s. 107.

43 Efe Baştürk, "Çağdaş Cumhuriyet Felsefesinde İki Tarz-ı Cumhuriyetçilik: Atina ve Roma Anlayışlarının Karşılaştırılması", Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Kış 2013, 6/1, 111-130, s. 117.

kavramına karşı çıkışa bağlamaktadır. Taylor'a göre, insan varlığını evrensel standart unsurların belirleyiciliğine bağlamak, bireyin kendisini öz benliğiyle ifade etmesine ve kimlik kazanmasına engel teşkil etmektedir.⁴⁴ Taylor'un bu ifadelerini yorumlayan Audier, Taylor'un “[E]vrenselci bireycilik düşüncesine karşı farklılıkların tanındığı bir politik rejim olarak cumhuriyet” tanımını geliştirdiğini belirtmektedir.⁴⁵

Arendt gibi Taylor da düşüncesinin temelini liberalizm eleştirisine dayandırmaktadır. Taylor'un liberalizmi eleştirmesinin sebebi, onun politik tanınma (*political recognition*) ile bireysel özgürlük arasındaki bağlantıyı görmezden geldiğini düşünmesidir.⁴⁶ Arendt'in izinden giden Taylor, liberalizmin bireysel özgürlüğü atomizm şeklinde ele alarak, toplumsallıktan uzak bireyler yarattığını düşünmektedir. Bu anlamda Taylor'a göre liberalizm, bireyin, kendisini tüm sosyal yapı ve kurumlardan bağımsız olarak görmesine neden olmuş, bireylerin kamusal kimliklerine zarar vermiştir. Arendt gibi Taylor da liberalizmin toplumsallık karşısında bireyi yüceltmesine karşı çıkarak, bireylerin hak ve özgürlük sahibi olmaları için gerekli şartın, siyasal eylem olduğunu belirtir.⁴⁷ Bu anlamda Arendt gibi Taylor da özgürlüğü eylem ile ilişkilendirerek Antik dönem siyasal düşüncesine yaklaşır. Ancak Arendt'ten farklı olarak Taylor, kuramını biraz daha genişleterek daha başka bir sonuca varmaktadır:

Öyleyse kendi kimliğimi keşfetmem, bu kimliği yalıtılmışlık içinde, tek başıma oluşturduğum anlamına gelmiyor; tersine bu kimliği diyalog yoluyla, başkalarıyla kısmen açık, kısmen de içimden yaptığım konuşmalarla oluşturuyorum. İçsel olarak yaratılan, üretilen bir kimlik idealinin geliştirilmesi, işte bu nedenlerle tanınmaya yeni bir önem katıyor. Kimliğim, can alıcı biçimde başkalarıyla giriştiğim diyalojik ilişkilere dayanıyor.⁴⁸

44 Charles Taylor, “Tanınma Politikası”, Çokkültürcülük: Tanınma Politikası içinde, der. Charles Taylor, çev. Yurdanur Salman, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları 2005), s. 52.

45 Serge Audier, *Cumhuriyet Kuramları*, çev. İsmail Yerguz, (İstanbul: İletişim 2006), s. 92.

46 Charles Taylor, 1995, *a.g.e.*, p. 183.

47 Charles Taylor, “Repairing Individualist and Communitarian Failings”, in *Liberalism and Moral Life*, edited by Nancy L. Rosenblum, (Cambridge: Harvard University Press 1989), p. 170.

48 Charles Taylor, 2005, *a.g.e.*, s. 49.

Veysel ERGÜÇ

Görüldüğü üzere Taylor, *ben* kimliğinin toplumla ilişki sürecinde kazanıldığını, bu anlamda onun toplumsal olduğunu düşünmektedir. Taylor'un cumhuriyetçi özgürlük fikri bu noktada açığa çıkmaktadır. Taylor, toplumsal iletişim yoluyla kurulan bağların bireylerin kimlik edinimini ve toplumsal kültüre adapte olmalarını, böylece karşılıklı sorumluluk duygusunun artarak siyasal erdem in inşasının sağlanabileceğini belirtir. Taylor, Arendt ve Antik Yunan düşüncesiyle bu noktada birleşmektedir. Arendt gibi Taylor da bireysel özgürlüğü kamusal eylem içerisinde değerlendirmektedir. Taylor, kamusal alana katılarak elde edilen özgürlük sayesinde bireylerin, içinde yaşadığı siyasal kültürü belirleme imkânı ve gücüne ulaşacağını belirtir.⁴⁹ Bu anlamda Taylor, bireylerin, içinde yaşadıkları toplumu şekillendirecek siyasal bilinç ve eylem gücüne sahip olmalarını özgürlük olarak tanımlar. Arendt gibi Taylor da, ortak politik yaşamın amaçsallığını ve onun bireysel özgürlüğün oluşumundaki önemini vurgular. Bu anlamda Taylor, Arendt gibi, bireysel özgürlüklerin ortak politik yaşam formu olan kamusal alana bağlı olduğunu savunur.

Taylor için cumhuriyetçi bir rejim, bireylerin atomize olmasını önleyeceği gibi, onları bir arada tutacak olan ortak değerleri de yaratabilecektir. Böylece, bireyler bu ortak değerler aracılığıyla ben kimliklerini oluşturarak politik yaşama katılabileceklerdir. Taylor için cumhuriyetin başka bir önemi, çeşitli kültürel grupların *tanınmasını* sağlamasıdır. Bireylerin benliklerinin toplumsal boyutuna dikkat çeken Taylor, cumhuriyet rejiminde kamusal alana katılım yapan tüm kültürel grupların eşit biçimde tanınacağını belirtir.⁵⁰ Bu anlamda Taylor için özgürlük ve tanınmanın gereği katılıma bağlanmaktadır. Önceden de belirtildiği gibi bu düşüncesiyle Taylor, Arendt gibi Antik Yunan siyasi düşüncesine yakınlaşmış olmaktadır.

Çağdaş cumhuriyetçilik akımında özgürlükle ilgili olarak öne çıkan üçüncü isim, Quentin Skinner'dir. Siyasi düşünce tarihçisi olan Skinner,

49 Efe Baştürk, 2013, *a.g.e.*, s. 118.

50 Charles Taylor, 2005, *a.g.e.*, s. 50.

özgürlük kavramının çok boyutlu bir tarihsel incelemeye tabi tutulması gerektiğini belirtir. Ona göre, özgürlük kavramını çok boyutlu biçimde ele alan Roma siyasal düşüncesi yeniden siyaset kuramının temeline yerleştirilmelidir.⁵¹ Roma düşüncesinin özgürlük geleneğini çağdaş biçimde yorumlayan Skinner, bir yandan Roma düşüncesi ile paralellik arz edecek, fakat öbür yandan da hem Aristotelesçi bakış açısını hem de liberalizmin özgürlük anlayışını eleştirecek olan yeni bir kuram geliştirir.

Skinner'in özgürlük yaklaşımı çift taraflıdır: Bir yandan özgürlüğü salt eyleme dayandıran Aristoteles'in bakış açısını eleştiren düşünür, öbür yandan liberalizmin negatif özgürlük anlayışına alternatif sunmayı amaçlar. Skinner'a göre Aristoteles'in bakış açısı, bireylerin özgür olmasını salt katılıma şartlandırarak çelişki oluşturur. Oysa cumhuriyetçi özgürlük anlayışı, bireylerin siyasal pratiklere katılmalarının yanında onların başkalarının müdahalelerinden korunmaları anlamına da gelmektedir. Bu bağlamda cumhuriyetçi özgürlük açısından önemli olan konu, sadece siyasal alana katılım meselesi değildir. Bireylerin müdahaleden uzak ve herkesi kapsayan yasalar altında eşit yurttaş muamelesi gördükleri bir siyasal sistemin varlığı da özgürlükler açısından önemlidir.⁵²

Skinner, diğer eleştirisini liberalizmin özgürlük yorumuna getirir. Düşünür, siyaset felsefesi içerisinde *negatif-pozitif özgürlük* ayrımının yeterli olmadığını savunur. Ona göre, liberalizmin özgürlükleri sadece pozitif-negatif ayrımı ile değerlendirmesi, özgürlüğün içeriği açısından kusurludur.⁵³ Buradan yola çıkan Skinner, özgürlüğü başka bir ayırım üzerinden yapmayı önerir ve *biçimsel özgürlük ile etkin özgürlük* karşılaştırmasını önerir.⁵⁴ Skinner, Berlin gibi özgürlüğü salt müdahalesizlik

51 Quentin Skinner, *Liberty Before Liberalism*, (Cambridge: Cambridge University Press 1998), p. 96.

52 Quentin Skinner, "The Paradoxes of Political Liberty", in *Liberty*, edited by David Miller (New York: Oxford University Press 1986), p. 35.

53 Quentin Skinner, "The Idea of Negative Liberty: Historical Perspectives", in *Philosophy in History: Essays on Historiography of Philosophy*, edited by Q. Skinner, J. B. Schneewind and R. Rorty, (Cambridge: Cambridge University Press 1984), p. 194.

54 Quentin Skinner, "A Third Concept of Liberty", *London Review of Books*, Year: 2002, Vol: 24, No: 7, 237-268, p. 263.

Veysel ERGÜÇ

olarak yorumlamaz. Zira ona göre özgürlüğü sadece müdahalesizlik olarak tanımlayan bir yaklaşım, özgürlüğün aynı zamanda pratik unsurlara sahip olmasını gerektiren yönü ile tezat olabilir. Bu bağlamda Skinner, özgürlüğün ikili bir boyutu olduğunu öne sürer. Özgür bir birey bir yandan başkasına bağımlı olmayan kişidir, ancak bir yandan da bu bağımlılık ilişkisinin ortaya çıkmaması için hür iradesiyle eylemde bulunan kişidir.⁵⁵ Bu nedenle Skinner, özgürlüğü sadece pozitif anlamıyla ele almaz, negatif özgürlük, yani müdahalesizlik olarak özgürlük, Skinner için de bir amaçtır; ancak bu amaca ulaşmak için çeşitli pozitif özgürlükler araçsal nitelik taşırlar.

Skinner'a göre özgürlüğün nihai aşaması siyasal katılımdır. Siyasal katılım, bireylerin kendi kaderlerini başkalarının keyfi iradelerine bırakmamaları için zorunluluktur. Skinner, biraz daha ileri giderek özgürlük ile özyönetimi birleştirir. Skinner'a göre, gerçek anlamda özgürlük eğer başkasının iradesine boyun eğmemekse, bu aynı zamanda özgür iradenin öz-yönetim hakkı olduğunu göstermektedir. Skinner için öz-yönetim, bir yandan bireyin iradesini dış müdahalelerden korurken diğer yandan onun eylemde bulunmasını mümkün kılacak bir formülasyon getirmektedir.⁵⁶

Çağdaş cumhuriyetçilik başlığı altında değinilen her üç düşünür de özgürlüğü birey ve toplum ilişkisi açısından değerlendirmektedir. Bu anlamda her üç düşünür de birey ve özgürlüğünün toplumsal boyutu olduğunu belirtmektedir. Ancak Skinner, diğer iki düşünürden farklı olarak özgürlüğün birey ve devlet arasındaki ilişkiye dayalı boyutuna da eğilmektedir. Bu anlamda düşünür, bireyin müdahalesizlik altında yaşaması gerektiğini ancak bunun pozitif özgürlük yani katılımı sağlanabileceğini belirtmektedir. Sonuç itibarıyla her üç düşünür de cumhuriyetçiliğin özgürlüğe yaklaşımında dikkate aldığı birey-devlet ve birey-toplum ilişkisine dikkat etmektedirler. Ancak cumhuriyetçiliğin özgürlüğe bakışında özgün denebilecek fikirler ileri süren düşünür Philipp Pettit olacaktır.

55 Quentin Skinner, 1991, *a.g.e.*, p. 301.

56 Quentin Skinner, *Machiavelli*, çev. Cemal Atilla, (İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi 2004), s. 79.

Philip Pettit ve Tahakkümsüzlük Olarak Özgürlük

Çağdaş cumhuriyetçi felsefenin önemli düşünürlerinden biri olan Philip Pettit, özgürlük kavramına getirdiği yorumla bir yandan liberal düşüncenin özgürlüğe bakışını eleştirmiş, diğer yandan cumhuriyetçi özgürlüğe kayda değer bir katkı yapmıştır. Liberal düşüncenin temelinde, *müdahalesizlik olarak özgürlük* düşüncesinin yattığını belirten ve bunun yeterli olamayacağını savunan Pettit, özgürlüğün *tahakkümsüzlük olarak* anlaşılması gerektiğini ifade etmiştir.⁵⁷

Siyaset felsefesinde özgürlük, genellikle Berlin'in pozitif ve negatif özgürlük sınıflandırmasına dayanarak yapılır.⁵⁸ Negatif özgürlük, kişinin devletin müdahalesinden azade biçimde hayatını idame ettirmesi anlamına gelirken; pozitif özgürlük, kişinin birtakım haklara sahip olabilmesi için gerçekleştirdiği faaliyetler anlamını taşır. Görüldüğü gibi her iki özgürlük tanımı da özgürlüğün bireysel boyutuna odaklanmaktadır.⁵⁹ Pettit'in eleştirileri de tam bu noktadadır. Çünkü Pettit, özgürlüğün hak olmanın ötesinde politik bir anlamı olduğunu düşünmektedir. Pettit'e göre söz konusu politik anlam ise, bir arada yaşayan insanların, yaşadıkları topluma siyasal niteliği katma açısından birtakım ahlâki ve siyasi görevler üstlenmeleri gerektiğine dair inançtan kaynaklanmaktadır.⁶⁰

Pettit, özgürlüğün, insanların istediklerini yapmaları ya da başkalarının müdahalesinden azade olmalarından başka bir anlamının olup olmadığını sorgular. Bu sorgulama sonucunda düşünürün vardığı yer, özgürlüğün negatif ve pozitif şeklinde ayrılmasının yeterli olamayacağıdır. Düşünüre göre bunun nedeni, negatif ve pozitif özgürlüğün bireysel özgürlüğe tek başına katkı sunamayacak olmalarıdır.⁶¹ Ancak Pettit'nin buna karşı

57 Philip Pettit, *Cumhuriyetçilik: Bir Özgürlük Ve Yönetim Teorisi*, (İstanbul: Ayrıntı, 1998), s. 43-45.

58 George Crowder, *Isaiah Berlin: Liberty and Pluralism*, (Cambridge: Polity Press, 2004), p. 64.

59 Lawrence Crocker, *Positive Liberty: An Essay in Normative Political Philosophy*, (The Hague: Nijhoff 1980), p. 1.

60 Quentin Skinner, 1984, a.g.e, s. 195-197.

61 Philip Pettit, 1998, a.g.e, s. 39.

Veysel ERGÜÇ

geliştirdiği alternatif, özgürlüğün, negatif ve pozitif yönlerini içeren bir önermedir. Bu önermenin kilit noktası ise tahakküm kavramı üzerinden şekillenmektedir.

Pettit'ye göre tahakküm, bir kişi ya da grubun, bir başkasının iradesi üzerine ipotek koyma durumudur. Pettit'ye göre tahakküm, efendi-köle ilişkisi üzerinden yürür. Bu anlamda tahakkümün olduğu yerde köle ile efendi arasında eşitsiz bir ilişki oluşmakta, köle, efendinin insafına terk edilmektedir.⁶² Pettit, özgürlüğün anlaşılmasında tahakküm kavramının müdahalesizlikten daha fazla anlam içerdiğini şöyle bir örnekle açıklar: *“Bir efendim olduğu müddetçe ben tahakküm altındayım; efendi[m] müdahale etmediği sürece müdahalesiz bir hayat sürerim.”*⁶³

Pettit, tahakkümün bireylerin tercih haklarında işlediğini, bir diğer anlamıyla bireyin tercih hakkını engellediğini belirtir. Bu anlamda düşünürü göre tahakkümün olduğu yer, bireyin kendi iradesiyle tercih yapmadığı bir yerdir.⁶⁴ Tahakkümün olduğu yerde bireyin iradesi üzerinde kontrol olduğundan, kişinin tercih imkânı, bir diğer anlamıyla özgürlüğü yoktur. Tabiatıyla birey, öznel iradesini pratiğe aktarabilecek imkâna sahip olamadığından, özgür olabilmesi mümkün değildir.⁶⁵

Pettit, tahakkümün ortaya çıkışı konusunda Arendt gibi modernite eleştirisinden yola çıkar. Arendt'in özel alandaki ilişkilerin kamusal alana hâkim oluşunu totalitarizmin doğuşuna neden olarak göstermesine benzer biçimde Pettit de modern zamanlardaki özel alanlarda denetimden uzak ilişkilerin tahakküme neden olduğunu düşünmektedir.⁶⁶ Pettit'e göre bu denetimi sağlayarak tahakkümü ortadan kaldıracak olan şey, yasal ve siyasal ilkelerin kurumsallaşmasıdır. Bu kurumsallaşma sayesinde

62 Efe Baştürk, 2011, *a.g.e.*, s. 102.

63 Philip Pettit, 1998, *a.g.e.*, s. 44.

64 Philip Pettit, “The Basic Liberties”, in *The Legacy of H.L.A. Hart: Legal, Political, and Moral Philosophy*, edited by Matthew H. Kramer, (Oxford: Oxford University Press, 2008), p. 202.

65 Philip Pettit, “A Definiton of Negative Liberty”, *Ratio*, Year: 1989, Vol: 2, 153-168, p. 154.

66 Philip Pettit, 1998, *a.g.e.*, s. 92.

birlikte yaşayan ve etkileşim halinde olan insanlar arasında tahakküm söz konusu olmayacaktır. Etkileşim içinde olan bireylerin tahakküme maruz kalmayacağı düşüncesiyle Arendt gibi Pettit’de aktif olan bireylerin tahakküme maruz kalmayacağını düşünmektedir.⁶⁷ Tabiatıyla Pettit, Antik cumhuriyetçilik içinden konuşarak özgürlüğün toplumsal yönünü vurgulamak istemektedir.

Pettit, yasal ve siyasal ilkeleri kurumsallaşmış bir rejimin tahakkümsüzlük olarak özgürlük ilkesini uygulamaya koyacağını belirtir. Düşünür, tahakkümsüzlük olarak özgürlüğü hayata geçirebilecek iki alternatif yaklaşımdan bahsetmektedir. Bunlardan birincisi, tahakküm uygulayan ile tahakküme maruz kalanın kaynaklarını eşitlemektir. İkincisi ise, tahakküme sebep olan keyfi müdahale ihtimalinin ortadan kaldırılmasını sağlayacak anayasal önlemlerin alınmasıdır.⁶⁸ Ancak Pettit, her iki alternatif arasından sadece anayasal önlemlerin dikkate alınmasının mantıklı olacağını belirtir. Zira ona göre kaynakları eşitleme maddesi, tahakküm ihtimalini ortadan kaldıramayacaktır. Buna karşılık anayasal önlemler stratejisi, tahakküm durumuna ilişkin somut ve caydırıcı önlemleri ortaya koymaktadır. Otorite, tahakküm kurma potansiyeli olanın üzerinde, elinde bulundurduğu yasal araçlar ile caydırıcı olabilecektir. Tabi burada akla bu otoritenin bir yozlaşma içine girip yeni bir tahakküm kurup kurmayacağı sorusu gelmektedir. Bu soruya cevap veren Pettit, bu yasal araçları elinde bulunduran otoritenin, meşruiyetini tahakkümsüzlükten aldığı için güç yozlaşmasına girip yeni bir tahakküm kurmayacağını iddia eder.⁶⁹

Pettit’e göre cumhuriyetçi bir yönetimin en temel işlevi, bir arada yaşayan insanların tahakküm altında yaşamalarını önleyecek siyasal ve yasal önlemleri hayata geçirmektir. Bu anlamda Pettit’e göre, tahakkümü önlemek için devletin kendisi gerekli gördüğü durumda müdahalede bulunabilir.⁷⁰

67 Philip Pettit, *The Common Mind: An Essay on Psychology, Society and Politics*, (New York: Oxford University Press 1993), pp. 117-165.

68 Philip Pettit, 1998, *a.g.e.*, s. 99.

69 *A.g.e.*

70 *A.g.e.*, s. 120.

Zira tahakkümsüzlük olarak özgürlük, başkalarının keyfi müdahalesi altında yaşama ihtimalinin önlenmesidir ve bireylerin, herkesi kapsayan ve herkese eşit muamele gösteren hukukun koruması altında olmasını içermektedir.⁷¹ Öyleyse, devletin bireylere müdahale etmesi ile başka bireylerin müdahale etmesi arasındaki temel ayrım açığa çıkmaktadır. Pettit'e göre devlet, özgürlüğü korumak amacıyla bireye müdahale ettiğinde müdahalesi meşru olmaktadır.⁷² Bu bakış, cumhuriyetçi düşüncenin özgürlüğe bakışını serimlemektedir. Bu bağlamda cumhuriyetçilik, devletin, tahakkümsüzlük olarak özgürlüğü sağlamak amacıyla, bireylere müdahale etme hakkına sahip olduğunu savunmaktadır. Böylece cumhuriyetçi düşünce, özel alana giren konularda bile devletin sadece hukuki değil, fakat aynı zamanda siyasal açıdan da yetkili olması gerektiğini belirtir.⁷³ Bu yaklaşım, özel alan-kamusal alan ayrımını kuvvetli biçimde savunan ve özel alanın müdahalelerden mümkün mertebe korunması gerektiğini düşünen liberal düşünce ile çelişmektedir.⁷⁴ Pettit'ye göre, tahakküm ihtimali olduğu müddetçe özgürlükler risk altındadır ve bu riski ortadan kaldırmanın tek yolu, tahakküm araçları üzerinde yasal kontrol yapmanın yanında, bu yasal kontrolü, tahakküm yaratan özel alanın içine kadar genişletmekten geçmektedir.⁷⁵

Sonuç

Çağdaş siyaset kuramı içinde önemli bir yeri olan cumhuriyetçi felsefe, eşit ve özgür olan bireylerin kamusal hayat içerisindeki konumları üzerine odaklanmaktadır. Cumhuriyetçi düşünce, bireylerin kendi yaşamlarını ilgilendiren kamusal meseleler karşısında sorumluluk bilinci ile hareket ederek yaşamlarını belirleyecek değerlerin oluşumuna katkıda bulduklarını, bu sayede kendi kaderlerini belirlediklerini iddia eder.

71 Bu konuda ayrıntılı bir bakış açısı için bkz. Philip Pettit, "A Republican Law of Peoples", *European Journal of Political Theory*, 9(1), 2010, 70-94.

72 Philip Pettit, 1998, *a.g.e.*, s. 121.

73 Robin L. West, *Re-Imagining Justice: Progressive Interpretations of Formal Equality, Rights and the Rule of Law*, (Burlington: Ashgate Publications 2003), p. 42.

74 Philip Pettit, 1998, *a.g.e.*, s. 135.

75 Philip Pettit, 1998, *a.g.e.*, s. 131.

Cumhuriyetçi düşüncenin siyaset felsefesi açısından dikkate alınması gereken en önemli yanı, bireyin özgürlük ve eşitliğini toplumsal yaşamla ilişkilendirmesidir. Bu anlamda cumhuriyetçilik için birey, toplumsallıkla kaim bir varlıktır. Bireyi kamusalıyla tanımlayan cumhuriyetçilik düşüncesi, toplulukçuluğa varmayacak biçimde birey-toplum ve birey-devlet arasında bir denge kurmaya gayret eder.

Birey, toplum ve devlet arasında bir denge tesisine girişen cumhuriyetçi felsefe için bu dengenin yegâne yolu, bireyin kamusal kadraya oturtulup, özgürlük ve eşitliğinin ancak bu kadrâ dâhilinde tesisidir. Bu bağlam içinde cumhuriyetçiliğin birey, toplum ve devlet özelinde bir res publicaya denk düştüğünü söylemek yerindedir. Klâsik ve çağdaş düşünürler de bu düşünce ile hareket etmektedirler. Bu çalışmanın vaka olarak seçtiği Philip Pettit de bu düşünceyi benimsemektedir. Ancak Pettit'i cumhuriyetçi düşünürler arasında bir nebze özgün kılan şey, tahakküm kavramına eğilmesidir. Liberal düşüncenin negatif özgürlük mefhumuna karşılık, devletin, bireyi ve özgürlüğünü tahakkümden korumak için müdahaleci olabileceğini savunması da onu özgün kılan bir diğer unsurdur. Bu düşüncesiyle, tabiri caizse, Philip Pettit'i klâsik liberalizme karşı sosyal liberalizmin birey için müdahaleciliğini savunan bir düşünür olarak nitelemek mümkündür.

KAYNAKÇA

Alan Patten, “The Republican Critique of Liberalism”, *British Journal of Political Science*, 1996, Vol: 26, No:1, 25-44.

Aristoteles, *Politika*, çev. Mete Tunçay, (İstanbul: Remzi 2010).

Charles Taylor, “Tanınma Politikası”, Çokkültürcülük: Tanınma Politikası içinde, der. Charles Taylor, çev. Yurdanur Salman, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları 2005).

Veysel ERGÜÇ

-----, *Philosophical Arguments*, (Cambridge, MA: Harvard University Press 1995).

-----, “Repairing Individualist and Communitarian Failings”, in *Liberalism and Moral Life*, edited by Nancy L. Rosenblum, (Cambridge: Harvard University Press 1989).

Christopher Pierson, *Modern Devlet*, çev. Dilek Hattatoğlu, (İstanbul: Çiviyazıları 2000).

Claude Nicolet, *The World of the Citizen in Republican Rome*, (Berkeley & Los Angeles: University of California 1980).

David Held, “Cumhuriyetçilik: Özgürlük, Öz-Yönetim ve Aktif Yurttaş”, çev. Hande Peker ve Hayrullah Doğan, *Cogito*, 1998, Sayı: 15, 27-67.

Efe Baştürk, “Çağdaş Cumhuriyet Felsefesinde İki Tarz-ı Cumhuriyetçilik: Atina ve Roma Anlayışlarının Karşılaştırılması”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Kış 2013, 6/1, 111-130.

-----, “Siyaset Felsefesinde Klâsik ve Çağdaş Cumhuriyetçilik: Eleştirel Bir Karşılaştırma”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011.

Francis W. Coker, *Readings in Political Philosophy*, (New York: The Macmillan Company 1961).

George Crowder, *Isaiah Berlin: Liberty and Pluralism*, (Cambridge: Polity Press 2004).

Hannah Arendt, *Geçmişle Gelecek Arasında*, çev. Bahadır Sina Şener, (İstanbul: İletişim 2010).

-----, *İnsanlık Durumu*, çev. Bahadır Sina Şener, (İstanbul: İletişim 2009).

Cumhuriyetçilik Düşüncesinde Özgün Bir Yaklaşım: Philip Pettit ve Tahakkümsüzlük Olarak Özgürlük

-----, *The Origins of Totalitarianism*, (New York: Schocken Books 2004).

-----, *Critics of Republic*, (New York: Harcourt Brace 1972).

Iseult Honohan, *Civic Republicanism*, (London & New York: Routledge 2002).

Lawrence D. Cooper, *Rousseau: Nature and the Problem of the Good Life*, (Pennsylvania: Pennsylvania State University Press 1999).

Lawrence Crocker, *Positive Liberty: An Essay in Normative Political Philosophy*, (The Hague: Nijhoff 1980).

Margaret Canovan, "Republicanism", in *The Blackwell Encyclopedia of Political Thought*, edited by David Miller, (Oxford: Blackwell Publishers 1987).

Michael G. Gottsegen, *The Political Thought of Hannah Arendt*, (Albany: State University of New York Press 1994).

Michael Lewis, "Big Government vs. Small Government – Which Is Ideal for the U.S.?", *Economic Policy*, t.y., Erişim Tarihi: 17 Eylül 2016, <http://www.moneycrashers.com/big-vs-small-government-ideal/>.

Michael J. Sandel, *Democracy's Discontent: America in Search of a Public Philosophy*, (Cambridge: Harvard University Press 1996).

Niccolo Machiavelli, *Söylevler*, çev. Alev Tolga, (İstanbul: Say Yayınları 2009).

Nuran Erol Işık, "Ortak Bağ"ın Tesisi İçin Eleştirel Cumhuriyet", *Doğu Batı*, 2008-09, Sayı: 47, 83-103.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi
Yıl:2
Sayı:3

Veysel ERGÜÇ

Patrick Riley, “Rousseau’s General Will: Freedom of a Particular Kind”, in *Rousseau and Liberty*, edited by Robert Wokler, (New York: Manchester University Press 1988).

Philip Pettit, “A Republican Law of Peoples”, *European Journal of Political Theory*, 9(1), 2010, 70-94.

-----, “The Basic Liberties”, in *The Legacy of H.L.A. Hart: Legal, Political, and Moral Philosophy*, edited by Matthew H. Kramer, (Oxford: Oxford University Press, 2008).

-----, *Cumhuriyetçilik: Bir Özgürlük Ve Yönetim Teorisi*, (İstanbul: Ayrıntı 1998).

-----, *The Common Mind: An Essay on Psychology, Society and Politics*, (New York: Oxford University Press 1993).

-----, “A Definiton of Negative Liberty”, *Ratio*, Year: 1989, Vol: 2, 153-168

Phillip B. Hansen, *Hannah Arendt: Politics, History and Citizenship*, (California: Stanford University Press 1993).

Quentin Skinner, *Machiavelli*, çev. Cemal Atilla, (İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 2004).

-----, “A Third Concept of Liberty”, *London Review of Books*, Year: 2002, Vol: 24, No: 7, 237-268.

-----, *Liberty Before Liberalism*, (Cambridge: Cambridge University Press 1998).

-----, “Republican Ideal of Political Liberty”, in *Machiavelli and Republicanism*, edited by Gisela Bock, Quentin Skinner and Maurizio Viroli, (Cambridge: Cambridge University Press 1991).

Cumhuriyetçilik Düşüncesinde Özgün Bir Yaklaşım: Philip Pettit ve Tahakkümsüzlük Olarak Özgürlük

-----, “The Paradoxes of Political Liberty”, in *Liberty*, edited by David Miller (New York: Oxford University Press 1986).

-----, “The Idea of Negative Liberty: Historical Perspectives”, in *Philosophy in History: Essays on Historiography of Philosophy*, edited by Q. Skinner, J. B. Schneewind and R. Rorty, (Cambridge: Cambridge University Press 1984).

Richard Dagger, “Communitarianism and Republicanism”, in *Handbook of Political Theory*, edited by G. F. Gaus and Chandran Kukathas, (London: Sage Publications 2004).

Richard Dagger, *Civic Virtues: Rights, Citizenship and Republican Liberalism*, (New York: Oxford University Press 1997).

Robert Wokler, *Rousseau*, çev. Cemal Atilla, (İstanbul: Altın Kitaplar, 2003).

Robin L. West, *Re-Imagining Justice: Progressive Interpretations of Formal Equality, Rights and the Rule of Law*, (Burlington: Ashgate Publications 2003).

Rona Aybay, “İnsan Hakları Açısından ‘Vatandaşlık’ (Uyrukluk)”, İnsan Hakları içinde, der. Korkut Tankuter, (İstanbul, Yapı Kredi Yayınları 2000).

Serge Audier, *Cumhuriyet Kuramları*, çev. İsmail Yerguz, (İstanbul: İletişim 2006).

Will Kymlicka, and Wayne Norman, “Return of the Citizen: A Survey of Recent Work on Citizenship Theory”, *Ethics*, Vol: 104, No: 2, January 1994, 352-381.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi
Yıl:2
Sayı:3